

KÜLTÜREL ETKİNLİKLER AKTÖRÜ OLARAK YENİ ORTA SINIF VE SOYLULAŞTIRMA İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR TARTIŞMA

Safiye ALTINTAŞ*

Özet

Bu makalede *soylulaştırma* (gentrification) sürecinin kültürel aktörleri olarak kabul edilen *yeni orta sınıfın* (YOS) sürece etkisi ve bu etki bağlamında ortaya çıkan ilişki üzerine bir tartışma amaçlanmıştır. Tartışmanın temel dayanağını; *YOS'un soylulaştırma sürecine etkileri ve kafeler üzerinden YOS'ın mekânsal kurguları ve özelliklerinin* neler olduğu oluşturmaktadır. YOS ve soylulaştırma arasındaki ilişki, Balat kafeleri ekseninde ele alınmıştır. Çalışma metodolojik olarak 2013-2015 yıllarını kapsayan ve katılımcı gözleme dayanan saha notları ile yarı yapılandırılmış mülakatları kapsamaktadır. Teori ve saha eksenli kurgulanan tartışmanın özgünlüğü; soylulaştırma sürecinin gündelik hayatın bir parçası olan kafeler ve YOS üzerinden ele alınmış olmasıdır. Mevcut veriler ışığında çalışmada şu üç nokta tespit edilmiştir: İlki sahada farklı şekillerde kurgulanan nostalji vurgusu; kafe dekorasyonlarındaki retro ve vintage tercihi, ekonomi politik ve kültürel politik söylem olarak nostaljinin yükseltilmesi *ikinci* olarak komşuluk ilişkisinde rahatsız etmeme ve kendi gibilerle vakit geçirme ilkelerine dayanan ayırım ve *son* olarak da kafelerin açıldığı yerler de dahil olmak üzere soylulaştırma sürecinin belirli sokak ve caddelerle sınırlı kalması diğer bir ifade ile spesifik soylulaştırma olgusudur.

Anahtar Sözcükler: *Balat, soylulaştırma, kafe, nostalji, komşuluk, yeni orta sınıf, kültürel etkinlikler.*

A DEBATE ON THE RELATIONSHIP BETWEEN THE NEW MIDDLE CLASS AS AN ACTOR OF CULTURAL ACTIVITIES AND GENTRIFICATION

Abstract

In this article, it is intended to open up a discussion on influence of the new *middle class*, who is accepted as actor of *gentrification* process, on it, and the relation emerged within this context of the influence. Influence of the new middle class over gentrification and ascribing its spatial set-up and features through coffee shops form the very basis of the discussion. The relation between the new middle class and gentrification is addressed on the basis of coffee shops in Balat. The study, methodologically, covers field notes and semi-structured interviews which are based on participant observation between 2013-2015. Genuinity of the discussion, structured on both theoretical and field research basis,

*Marmara Üniversitesi, Küresel Şehirler ve İstanbul Araştırmaları Yüksek Lisans Öğrencisi. İletişim: sfyaltnts@gmail.com

stems from the fact that it is addressed through coffee shops which are part of gentrification process in daily life, and the new middle class. In the light of existing findings three points revealed in the study are as it follows: the *first*, emphasis on nostalgia designed in different ways, preference of retro and vintage styles in coffeeshop decorations, exalting nostalgia as political economic and cultural politic discourse; the *second*, the difference based on principles of not-bothering and spending time with equivalents; and the *last one*, limitation of gentrification process within specific streets and roads, including those in which coffee shops are situated, or, in other words, the phenomenon of specific gentrification.

Keywords: *Balat, gentrification, coffee shop, nostalgia, neighborhood, the new middle class, cultural activities.*

Giriş

Dünyada küreselleşme süreci, özellikle 1990’lardan itibaren birçok alanda olduğu gibi kentlerde de ekonomik, politik, sosyo-kültürel ve mekânsal değişimleri beraberinde getirmiştir. Bu değişimler, kentin üretim ve büyük oranda tüketim mekânı olarak algılanmasına yol açarken sosyal bilim araştırmacıları içinde göstergeler listesi sunmaktadır. Emegın mekânsal dağılımı, yeni mekânsal organizasyonların ortaya çıkması, farklı konut tercihlerinin oluşması, hizmet sektörünün öneminin artması ve farklı kültürel ve sosyo-ekonomik sermayelere sahip grupların sayısının artması ve/veya ortaya çıkması, listede yer alan işaretlerden bazılarıdır. Küresel etkilerle ve yerel kodlarla deneyimlenen değişimler, kentsel mekânda bir dizi kuramsal açıklamalara da zemin oluşturmuştur.

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, mekânsal ve sosyal değişimleri açıklamaya çalışan yaklaşımlardan biri *gentrification*¹’dir. İlk kez İngiliz sosyolog Ruth Glass tarafından 1964 yılında, Londra’da işçi sınıflarına ait yerleşim alanlarına orta ve üst sınıfların yerleşmesi olarak tanımlanan

¹ Gentrification kavramının Türkçe karşılığına yönelik çeşitli örnekler bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şu şekildedir; “*burjuvalaştırma*” (Ulusoy 1995), “*nezhleştirme*” (Keyder 1999), “*soylulaştırma*” (Tankut 2000, İslam 2000, Şen 2000), “*mekânsal ve sosyal yenilenme*” (Uzun 2002), “*mutenalaştırma*” (İnce 2006), “*gentrifikasyon*” (Tan 2006, İnce 2006), “*seçkinleştirme*” (Uzun 2006), “*kibarlaştırma*” (Eylem, 2008). Tüm kavramlar gentrification süreci ile eş anlamlı olarak kullanılmıştır. Kavramın Türkçe karşılığındaki bu çok seslilik arasında yaygın kullanım tercihi “soylulaştırma”dan yanadır. Eldeki çalışma kapsamında da “soylulaştırma” kavramı kullanılacaktır.

soylulaştırma (gentrification): 21. Yüzyılda neo-liberal şehirciliğin kentsel stratejisi olarak kabul edilmeye başlandı (Smith, 2006). 1960'lı yıllarda yerel bir süreç olarak İngiltere'de başlayan soylulaştırma, 1980'li ve 1990'lı yıllardan itibaren küreselleşerek Batı Avrupa kentlerinden Amerika'ya, Mumbai'den İstanbul'a kadar birçok farklı kentte görülerek yayılım göstermiştir.

Kentleşme süreçleri, toplumsal, ekonomik ve mekânsal yapıları birbirinden farklı yerlerde görülen soylulaştırma örneklerinin de gösterdiği üzere *dinamik bir süreç* olan olgunun sabit bir tanımını yapmak, onu indirgemeci yaklaşımlarla tanımlayarak geliştirmekte olan ve çeşitlenen sürecin anlaşılmasını güçleştirecektir. Olgunun tanımlanmasına yönelik bu temkinli yaklaşımla birlikte sürecin geleneksel ve yaygın anlamı ise şu şekildedir; (*soylulaştırma*) *çoğunlukla kent içinde merkezî konumda yer alan, tarihi ve estetik değeri olan konut alanlarının bulunduğu bölgelerde fiziki ve sosyal değişimin yaşandığı bir yer değiştirme sürecidir.*²

Ekonomik ve mekânsal boyutlarıyla *yeni bir kent sınırı* çizen soylulaştırma, bir süreçtir ve bu süreç kent merkezlerindeki fiziki yapının, sosyal sınıfın ve mülkiyet yapısının değişmesi şeklinde gelişmektedir (Smith, 2006). David Ley'e (1994) göre de soylulaştırma sürecinde iki önemli hareketlilik evresi bulunur: *Birinci evreyi*; yaşam tarzları gereğince kent içinde ve kent kültürü ile yaşamak isteyen öncüler oluştururken -sanat profesyonelleri, medya çalışanları, öğretim görevlileri vb-, *ikinci evrede* ise yatırım amacıyla gelenler etkin olur. Bu iki evre paralelinde değerlendirildiğinde alternatif yaşam öncülerinin başı çektiği bir süreç olmanın yanı sıra soylulaştırma, özü gereği de uluslararasıdır (Smith, 2015).

Özü itibariyle ulus aşırı bir etkiyle küresel kentler arasında hızla artan ve çeşitlenen süreç, 1980'li-1990'lı yıllardan itibaren İstanbul'da da dalga dalga yayılmaya başladı. İstanbul, soylulaştırmayla 1980'lerin başında tanışmıştır. Söz konusu başlangıcın temel nedeni ise "*soylulaştırılabilir*" konut stoklarının oluşması ve "*soylulaştırıcı*" (gentrifier) aktörlerin ya da öncülerin -YOS, sanatçılar, merkezî-yerel yönetim, STK'lar gibi-

² Özellikle son 15-20 yıldır aktörleri ve mekânsal (kent-kır) farkları bakımından soylulaştırma türleri küresel tartışmalarda dikkat çekmektedir: Yeni inşa yoluyla soylulaştırma, devlet eliyle soylulaştırma, ticari soylulaştırma, geleneksel soylulaştırma, kırsal soylulaştırma gibi. Detaylı okuma için bk. Sönmez (2014), Smith (2006).

güdümünde gerçekleşen mekânsal tercihlerdir. Bu dönemden itibaren yaşanan soylulaştırma süreci üç dalga halinde tasnif edilmektedir: *Birinci dalga*, 1980’lerde Kuzguncuk, Arnavutköy ve Ortaköy’ün yer aldığı Boğaz Kıyısı’nda, *ikinci dalga* 1990’larda Cihangir, Galata ve Asmalımescit’in yer aldığı Beyoğlu’nda, *son* olarak da 1990’ların sonunda Fener Balat semtleri (Balat mahallesi) özelinde Haliç’te yaşanmaktadır. Son dönemlerde bu soylulaştırma dalgasına Süleymaniye, Tarlabası, Tophane ve Sulukule’de dâhil edilmiştir.

1980’lerin ikinci yarısından itibaren İstanbul’un bir marka değeri olarak geliştirilmesi ve emek-sermaye/üretim-tüketim paradigmalarındaki evrimler paralelinde, mekânsal ve toplumsal alanda yaşanan dönüşümlerden biri olan soylulaştırma sürecinin yanı sıra yeni orta sınıf (YOS) olarak tanımlanan toplumsal bir grup da görünürlük kazanmıştır:

Yeni orta sınıf/lar temelde 20.yy boyunca emek gücü ve istihdam yapısında ortaya çıkan gelişme ve farklılaşmanın, emek sürecinin örgütlenmesindeki ve ekonomik etkinliğin sektörel dağılımındaki dönüşümün ürünü olarak görülebilir (Doğuç, 2005, s. 78).

Temel belirleyici özelliği *tüketici* kimliği olan bu sınıf, kentli yaşam tarzı içerisindeki yeme-içme, giyinme, ev içi dekorasyonu, oturduğu mahalle ve konut tercihi gibi gündelik hayat pratiklerinde “*farklı*” ve “*ayırt edici*” olma güdüsüyle hareket ederek soylulaştırmaya konu olan semtlere ilgi göstermiş ve/veya ilgi çekmiştir. Sosyo-kültürel değişimin taşıyıcısı olarak kabul edilen bu grubun, mekânsal yapıların işlevsel değişiminde ve sosyal dokunun dönüşümünde kimi zaman dolaylı kimi zaman da direkt etkisi olduğu yönünde değerlendirmeler bulunmaktadır.³

Yeni orta sınıf ve soylulaştırma arasındaki ilişkiyi tartışmayı amaçlayan bu çalışmada ise YOS: Kentli, üniversite mezunu, kültürel sermayeleri nedeniyle tarihi ve estetik değeri bulunan kentsel dokuya hassasiyet ve ilgi gösteren, toplumsal ve mekânsal heterojenliği bir değer olarak gören veya kabul etmiş; sosyal ve kültürel profesyonellerdir (Ley, 1994: 2003; Uysal, 2008; Keyder, 2014). Bu bağlamdan hareketle Balat’ın yeni orta sınıfını da sanatçılar (tiyatro, sinema ve dizi oyuncular, yönetmenler, müzisyenler, ressamlar, fotoğrafçılar), öğretim görevlileri ve hizmet sektöründe

³Bk. Ley 1984; 1996; 2003; İslam 2003; İlkuçan 2004; Keyder 2006; Sönmez 2014.

çalışanlar (avukat, gazeteci, tasarımcı, mimar vd.) oluşturmaktadır. Bu kişiler, hem Balat kafelerinin müşterileri arasında, hem mahalleye yeni gelenler/yerleşenler içerisinde ayrıca da kafe işletmecilerinin/sahiplerinin de önemli bir bölümüne karşılık gelmektedirler.

1995-'98'den itibaren inişli çıkışlı bir değişim süreci yaşayan, özellikle 2010 yılından itibaren gözle görünür bir şekilde de fiziki ve sosyal değişimiyle deneyimlenen Balat, soylulaştırma ve yeni orta sınıf arasındaki ilişkiyi, tartışmayı pratik olarak zenginleştirecek bir veri birikimine sahiptir. İlgili verilerin başında, sayıları her geçen gün artış gösteren kafeler (*café*)⁴ yer almaktadır. Metodolojik olarak, nitel bir yaklaşımla elde edilen verilerin kullanıldığı bu tartışmanın metninin temel dayanağını ise; (i) *YOS'un soylulaştırma sürecine etkileri* (hızlandırıcı, yavaşlatıcı, düzenleyici, ara bulucu, arz-talep yaratan) ve (ii) *kafeler üzerinden YOS'un mekânsal kurguları ve özellikleri* oluşturmaktadır.

Son olarak, Balat farklı disiplinlerden araştırmalara -özellikle mimarlık- ve aktüel yazına "malzeme" olmuş, tecrübeli ve yorgun bir sahadır. Mahalle sakinleri 1996'da yürütülen fizibilite çalışmaları, mimarlık öğrencilerinin çalışmaları, medya, dizi ve film setlerinin yanı sıra fotoğrafçı gruplarının aktüel ilgisine sıkça maruz kalmıştır. Balat'ın aktüel ilgiye malzeme olması, onun akademik ilgideki yerini ve sahaya dönük veri oluşturma yöntemlerini de yönlendiren bir etki yaratmaktadır. Saha sürecini tüm bu faktörleri göz önünde bulundurmaya çalışarak tasarladım. Gündelik hayat içerisinde, sosyal dünyaların betimlenmesi ve anlaşılması ilkesine dayanan etnografik araştırma tasarımıyla bir anlamda soylulaştırma sürecini "takip" etmeye çalıştım. Bu çerçevede semt sakinlerinin evlerinden çıkarak sokaklarda aktif oldukları, haftalık semt pazarının kurulduğu Salı günleri⁵ ve haftanın muhtelif gün ve saatlerinde bölgede katılımcı gözlemlerde bulundum. Mevcut tartışma metninde; kafelerin yer aldığı ve pazarın kurulduğu cadde ve sokaklarda Nisan 2013- Ekim 2015 yıllarını kapsayan ve katılımcı olarak mahallede bilfiil bulunarak tuttuğum saha notlarının bir kısmı ile 10 kişiyle gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış mülakatlardan elde edilen veriler kullanılmıştır. Tamamı Balat'ta gerçekleştirilen görüşmelerdeki

⁴ 19.yy'da uluslararası yaygınlık kazanan Fr. Café sözcüğü; kahve, kahvehâne anlamındadır. Türkçe karşılığı olarak kullanılan kafe, alkolsüz içeceklerin ve hafif yiyeceklerin satıldığı, vakit geçirilen dükkân veya yer anlamındadır.

⁵ Balat Salı Pazarı hakkında detaylı okuma için bk. Altıntaş (2014).

katılımcı profili ise şu şekildedir: 8'i erkek, 2'si kadın; 7'si üniversite, 1'i yüksek lisans, 2'si lise mezunu; 1'i mülk sahibi, 2'si işletmeci, 7'si de hem işletmeci hem de mekân sahibi (kiracı); 4'ü Balat ve çevresinde, 6'sı ise farklı semtlerde oturan görüşmecilerin yaş ortalaması ise 32'dir.

Balat'ın Mekânsal ve Sosyal Değişiminin Kısa Tarihi

Balat mahallesi,⁶ Tarihi yarımada Haliç kıyısında, Cibali, Yavuz Sultan Selim ve Ayvansaray mahallelerine komşu, yerleşim yeri olarak Bizans dönemine uzanan bir geçmişe sahiptir. Yerleşim alanı olarak tarihinde Türklere, Rumlara ve Ermenilere ev sahipliği yapmış olsa da çoğunlukla Musevi semti olan Balat, 20. yüzyılın ilk çeyreğine kadar bu çok yönlü sosyal dokusunu görece muhafaza etmiştir. Balat'ın mekânsal ve sosyal yapısındaki değişim de özellikle 1950'lerden itibaren gayrimüslimlerin bölgeden ayrılmaları, yangınlar, iç göçler ve Haliç bölgesindeki sanayi odaklarının kapanması etkili olmuştur.

1960-1980 yılları arasında sırasıyla Karadeniz, Marmara, İç Anadolu, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu'dan Balat'a göç edenler ile Haliç Tersanesinin Tuzlaya taşınması (1980'li yıllar), Haliç'in temizlenmesi (1995-2002) ve 1996'da proje hazırlık çalışmalarına başlanan ve

⁶ Balat, Fener ve Ayvansaray arasında yer alan coğrafi bir konuma sahiptir. Eski bir yerleşim yeri olan bölgenin coğrafi sınırları muğlak ve tartışmalarla doludur. 16. ve 17. yüzyıllara ait İstanbul Kadı Sicilleri'nde Balat'ın mahalleleri arasında Ohri, Tahtaminâre, Abdi Subaşı, Hızır Çavuş, el-Hâc İsâ, Çavuş Mescidi, Camcı Muhyiddin, Balat İskelesi ve el-Hâc Muhyiddin isimleri yer almaktadır. Günümüzde de adı geçen mahalleler, sokak ismi olarak bölgede varlığını sürdürmektedir. Balat'ın nerede başlayıp nerede bittiğine dair görüşler şu şekildedir: **1)** Kürkçü Çeşme sokağında başlayıp Or-Ahayım Balat hastanesinde bitiyor (O. Okay). **2)** Asıl Balat dört yol ağzına kurulmuş bir çarşıdır; Leblebiciler, Lavanta (Lapıncılar), Hızır Çavuş ve Ayan caddesi (O. Okay). **3)** Alay sokak ile Çimen sokağın kesiştiği köşede bulunan Tarık Us İlköğretim okulundan başlayarak Ferruh Kethüda camisinde bitiyor (30-40 yıldır semtte oturanlar). **4)** Esnaf Loncası sokak ile Kantemir Sarayı bahçesine kadar olan bölümdür (A.F. Özbilge). **5)** Balat Karabaş Mahallesi içinde bulunan Balat Semti sınırları şu sokaklarla çizili: Simitçi Veli, Mürsel Paşa, Hızır Çavuş Köprü, Lapçın, Mahkemealtı, Kırkambar, Palalı, Mustafa Paşa Bostanı, Ayvansaray Kuyu, Ayvansaray Vapur İskelesi (1938 Belediye Şehir Rehberi, Aktaran: R.E.Koçu a.g.e 1971). **6)** 2009'da Fatih Belediyesi, bu bölgedeki on muhtarlık alanını iki muhtarlığa indirmiştir. Biri Ayvansaray diğeri ise Balat Mahallesi'dir. Son hali ile Balat Mahallesi, Ayan, Kiremit, Vodina, Mürselpaşa ve Sultan Selim caddelerinin ve yüze yakın sokağın yer aldığı geniş bir alanı kapsamaktadır. Detaylı bilgi için bk. Fatih Bld. Coğrafi Bilgi Sistemi ve Kavalcı (2010).

1999’da her şeyi hazır olan ancak 2003’te fiilen başlayan ve 2008’de tamamlanan “Fener-Balat Rehabilitasyon Programı”⁷ sonrasında yaşanan yeni göç sirkülasyonu, Balat’ın bugünkü mekânsal ve sosyal dokusunun oluşmasında önemlidir. Günümüzde bölgenin en eski sakinlerini 1950-’80 yılları arasında iç göçlerle yerleşenler oluştururken, 1990’ların ikinci yarısından itibaren semte yerleşenler ise *yeni/sonradan gelenler* olarak kabul edilmektedir. 1950-’80’li yıllarda bölgeye yerleşen Karadenizliler ve Trakya’dan göç edenler zaman içinde Balat’ta ev sahibi olarak günümüzdeki köklü ve en eski nüfusu oluşturmaktadırlar (İlyasoğlu ve Soytemel, 2003; Narlı, 2006; Kavalcı, 2010).

Fotoğraf 1: Yıldırım Caddesinden bir görünüm, 2013.

Fotoğraf 2: Vodina Caddesinden bir görünüm, 2015.

1990’lardan itibaren yaşanan göç sirkülasyonları ve uluslararası destekli Rehabilitasyon Projesi’nin dikkatleri bölgeye çekmesiyle, Balat’ta soylulaştırma süreci de başlamıştır. Bu durum sürece kurumsal bir etki kazandırmasının yanı sıra projenin duyulmasıyla dikkatler bölgeye yönelmiş, 1990’lı yıllarda semte yerleşmeye başlayan yeni gelenlerle birlikte 2000’li yılların başından itibaren mikro düzeyde soylulaştırıcıların varlığı semtte belirginlik kazanmıştır. Yaşanan mikro yerleşmeler, yıllardır atıl durumda olan bölgeyi canlandırmaya yönelik girişimleri de beraberinde getirmiştir. Binaların dış görünüşlerinde ve sokaklarda olumlu değişiklikler gözlenirken,⁸ aynı zamanda da semtte yeni mekânların

⁷ Detaylı bilgi için bk. Fatih Bld, AB, UNESCO Dünya Mirası Merkezi ve Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü (1998).

⁸ Bölgedeki değişimi emlak fiyatları üzerinden de takip etmek mümkündür: Balat evleri ortalama 25-40 metrekare zemin üzerine/tabana oturumlu 2-3 katlı kâgir binalardan oluşuyor. 1996-97’de bugünün fiyatlandırmasıyla binalar 2bin TL-3binTL arasında satılıyordu. 2007’de 32 metrekare zemin üzerinde 2-3 katlı kâgir bir bina 32 bin TL

faaliyet göstermesiyle Balat'ın farklı sokaklarında kafeler, antikacılar, sanat atölyeleri ve vintage dükkânları hatırı sayılır bir oranda görünür olmaya başlamıştır. Bu mekânlar arasında kafeler, kentsel değişimin önemli göstergeleri arasında yer aldığı için diğerlerinden ayrı bir konumu hak etmektedir.

Kafelere attığımız bu önemin nedeni ise antikacı, vintage dükkânları ve atölyeler gibi yeni açılan mekânlar arasında kafelerin mahallenin ve sokağın gündelik yaşam alanına, diğer bir ifadeyle “mahalleli” ile etkileşim halinde olmasıdır (mekânsal ve sosyal olarak).

Balat Üzerinden “Soylulaştırma” Sürecinin Etnografisi: Kafeler

16. yüzyılda Osmanlı, 18. yüzyılda da Avrupa toplumlarında kentli gündelik hayatın parçası olan kahvehaneler, erkek egemen bir müşteri profiline sahipken günümüzde ise kafelerin kullanımı karma müşteri profili şeklindedir. Daha eski yıllarda ve günümüzde de farklı toplumsal grupların kahve içmek ve sohbet etmek amacıyla bir araya geldikleri mekânlar olan kafeler, kültürel birikim ortamı ve kültür taşıyıcısı özellikleriyle kültürel yaşamın söylemsel ifşasında önemli bir yere sahip olmuşlardır.⁹ “Kafeye gitmek” ve/veya “kafede vakit geçirmek” cümleleri, kentli pratiği olarak kültürel yaşamın söylemsel ifşasının rutinleşmiş ifade biçimleridir.

Günümüzde kentsel mekânda açılan kafeleri, hem sayılarındaki artış hem de kimlik kaygısı ile küresel kent iddiasını ivmelendiren İstanbul'da apayrı bir yerde konumlandırmak gerekmektedir. İstanbul'un Karaköy, Galata, Tophane, Süleymaniye, Yeldeğirmeni ve diğer semtleri gibi semt-kafe/mahalle-kafe özdeşliğinde artış gösteren kafeler, kentin mekânsal ve toplumsal belleğine ait izler taşımaktadır. Mahalle/semt ile özdeş anılan kafe sayılarındaki artışın koşulları ve nedenleri arasında ilgili bölgelerin fiziki ve sosyal yapısındaki tarihi ve kültürel doku stoğu göz ardı edilmemesi gereken hususların başında geliyor.¹⁰ Ayrıca kafelerin, insanın mekânla kurduğu ilişkide kamusal ve öz(n)el temsilleri bir arada

iken 2013'de bu fiyat 350 bin TL'ye yükseldi. 2015 yılına gelindiğinde bölgedeki emlak fiyatları 700 bin TL- 2.5 milyon TL arasında seyretmekteydi.

⁹ Detaylı okuma için bk. Yaşar (2010), Emeksiz (2009) ve Heise (2001).

¹⁰ Sermayenin yerel kültürel ve tarihsel öznellikleri “pazarlama” ve tüketme stratejileri üzerine bk. Yardımcı (2005) Ve Harvey (2012).

sunma fırsatı verdiği de düşünülebilir. Bu çerçeveden hareketle hem kentsel değişimin sinyali/göstergesi hem de kentlerin sembolik sermaye göstergeleri arasında yer alan kafelerin -Vienna veya Paris kentlerini düşündüğümüzde gözümüzde canlanan ilk fotoğraf karesinin kafeler olması gibi-, açıldığı semtin/mahallenin mekânsal ve sosyal değişimindeki rolü üzerindeki bu mikro ölçekli tartışma metninde; soylulaştırma ve YOS arasındaki ilişki kafe ekseninde ele alınmaktadır.

Tarihinde Haliç kıyısında çalışan kayıkçıların ve hamalların yanı sıra oduncular, kömürcüler gibi yoğun olarak işçilerin gittikleri kahvehaneleri, yakın geçmişinde ise hemşeri dernekleri, spor kulüpleri ve mahalle esnaflarına yönelik kahvehaneleri/çayevleri¹¹ ile sokaklarında/kaldırımlarında sandalyelerin ve taburelerin eksik olmadığı Balat'ın bugünün de ise kafeler yer almaktadır. Balat kafelerinin çoğunluğu, 2010'u izleyen son beş yıl içerisinde, yoğun olarak 2015'te açıldı. Nisan 2013'te sekiz olan kafe sayısı, Ekim 2015 itibari ile yirmi yediye yükselmiş ve bunların on altısı 2015'te faaliyete geçmiştir.¹² Kafeler yoğun olarak Vodina, Ayan ve Yıldırım Caddelerinin üzerinde veya bu caddelerin kesiştiği sokaklarda yer

Alıyor.¹³ Bu kısımlar semtin ticari faaliyetlerinin, tarihi ve estetik yapı stoklarının ve mesken sayısının yoğun olduğu aynı zamanda da görece Haliç kıyısına en yakın yerleridir. *Balat, Fener Rum Patrikhanesiyle iç içe, sıra evleri, dar ve kesişen sokakları, merdivenli yokuşları, Rum Erkek Lisesi -diğer adı ile Kırmızı Lise-, sinagog, kilise ve cami gibi farklı dini*

¹¹ Ekim 2015 itibariyle özellikle Balat Çarşısı denilen kısımda yoğun olmakla birlikte Balat'ın muhtelif sokaklarında irili ufaklı 25'in üzerinde kahvehane/çayevi bulunuyor.

¹² Sahanın üzerinden 1 yıla yaklaşan bir süre geçti. Bu süre zarfında Balat'ta ve çevresinde yeni açılan, kapatılan ve el değiştiren kafeler oldu. Yayın sürecinde söz konusu değişimleri dikkate alan bir revizyon yapılabildi, ancak mevcut soylulaştırma tartışmalarında sahanın ve yazının birincil tanıklığının önemine atfen böyle bir revizyonu tercih etmediğimi de belirtmeliyim. Ayrıca çalışmanın çıkış noktası olmamakla birlikte; soylulaştırma sürecinin işaretleri arasında değerlendirilen kafe sayılarındaki artış ve mekânsal çözümlerler, karşılaştırmalı (Londra-İstanbul) olarak analiz edildiğinde de söz konusu tartışmalara katkı sunmanın ötesinde sürecin ilerleyişindeki yerel ve evrensel nitelikleri de göstermesi açısından kayda değer olacaktır. (Örneğin Londra'daki kentsel değişimi/soylulaştırmayı kafeler üzerinden değerlendiren bir haber yazısı için bkz.: <https://www.theguardian.com/cities/2016/apr/08/coffee-shops-gentrification-urban-change>)

¹³ Saha çalışması kapsamında Balat Mahallesindeki kafelerin harita üzerindeki dağılımı için bk. Ek I

mekânları, mahalle ve sokak yaşantısıyla “turistik cazibe merkezi” olarak görülmektedir.

“Balat’ın ilk kafesi” de semtin bu turistik yapısından hareketle turistlerin vakit geçirebileceği bir mekân yaratma fikri çerçevesinde oluşturulmuştur. İlgili kafe 2005 yılında Vodina Caddesi üzerinde, semtin dışında oturan yabancı¹⁴ bir kadın tarafından açılmıştır. *Hanımeli* ismiyle açılan kafenin bulunduğu bina, yirmi yaşına kadar Fener’de yaşayan, yirmi yıllık bir aradan sonra yani 1999 yılında tekrar Balat’a dönen ve burada yaşamaya başlayan bir gazeteciye aittir. Kendisi 2003’te restore ettirdiği mekânı, 300TL karşılığında kafe açması için Arnavut bir kadına kiralamıştır.

“Hanımeli kafe buradaki dönüşümü sağlayan yerlerden bir tanesidir. Şimdi burada kadınların gidebileceği kafeterya yoktu, kahve her yer. Pişpirik oynarlar. Erkekler kahvelerin önlerinde gelen geçeni, kadınları seyrederlerdi. Şimdi ben o binayı restore ettim, o bina benimdir. Aşağıda yaptım, kafe olarak düzenledim. Turistler, kadınlar gelip otursun diye. Turistlerin oturabileceği yer de hiç yoktu. Sonra 1,5 sene boş bıraktım orayı. Yok ganyan bayi yok tekel bayi yapalım dediler, yaptırmadım. O kadına da sembolik bir ücrete kiraladım, Avcılar tarafından gelmişti. Arnavut bir kadındır. 3-4 sene kadar işletti kadın.” (Erkek,Gazeteci, 54 yaşında, Ekim 2015)

Fotoğraf 3: Vodina Caddesi;
Hanımeli, 2013
(Fotoğraf Esra Karaca).

Fotoğraf 4: Vodina Caddesi;
Cooklife, 2015
(Kafenin Facebook sayfasından).

2005 yılından itibaren iki kez el değiştiren kafe bugün 2500TL kira karşılığında -mülk sahibi hala gazeteci- farklı bir isim altında varlığını

¹⁴ Yabancı sözcüğü Balatta oturmayan, farklı bir semtten gelen anlamında kullanılmıştır.

sürdürmektedir. İkinci işletmecisi dedesi çocukluğunda Balat'a yerleşen ve üç kuşaktır burada yaşayan Kastamonulu bir aileyken, Eylül 2015 itibariyle Karaca Home bünyesinde Cooklife isminde hem markanın prestij yeri hem de kafe olarak hizmet vermeye devam etmektedir. İlk açıldığı dönemlerde (Hanımeli) yerli-yabancı turistlerin yanı sıra, akşama doğru saat 18.00'dan sonra Balatta oturanların da vakit geçirdiği bir mekânken günümüzde (Cooklife) yoğun olarak yerli ve yabancı turistlerin ağırlandığı, ünlü şeflerin hazırladığı atıştırmalıklar eşliğinde ve etnik DJ performanslarının sergilendiği etkinliklere ev sahipliği yapan bir mekândır.

Görüldüğü üzere Balat, karma müşteri profiline hitap eden tarzda bir kafeyle 2000'lerin ortasında tanışmıştır. Bu dönem aynı zamanda rehabilitasyon projesinin duyulmasıyla başlayan soylulaştırma sürecinin bölgede fiziki ve sosyal etkilerinin görülmeye başlandığı evredir. Bu tarihten itibaren kafe sayıları her geçen gün artış gösterse de bölgedeki hızlı değişim 2013'ten itibaren gerçekleşmeye başlamış ve bu durumun etkilerinin önümüzdeki birkaç yıl daha da devam edeceği öngörüsünde bulunulabilir.

Balat Kafelerinin Mekânsal ve Sosyal Çözümlemesi

Kente ait ve kentli bir mekân olan kafe, kamusal ve öz(n)el alanı temsil eden yapısal özelliklere sahiptir. R. Sennett'in (2002) ifadesi ile kafe, *hareketli ve etrafını seyreden insanlarla dolu bir kamusal alanken* aynı zamanda da W. Benjamin'in (2014) de tarif ettiği şekilde *birey bakımından iş yerinin karşısı olarak ortaya çıkan yaşam alanı (dinlenme alanı)*, yani bir iç mekân olma özelliği de taşımaktadır. Burada vurgulamak istediğim keskin bir kamusal alan ve özel alan ayrımı değildir. Günümüzdeki kullanımıyla insanların kafelere çoklu amaçlar doğrultusunda yöneldiğidir. Bu yönelimin etrafında şekillenen farklı kullanım amaçlarının hem öz(n)el alana veya iç mekâna -ev içi, iş yeri- hem de kamusal alana -ortak kullanım alanı- ait öğeler taşıdığıdır. Kafe, kahvaltısını yapmak isteyenler için bir "mutfak", kitabını okumak isteyenler için bir "salon", iş telefon görüşmelerini, yazışmalarını yürütmek isteyenler için bir "ofis", arkadaşlarıyla kahve eşliğinde sohbet edenler için "misafir odası" ve tüm bu eylemlerin yanı sıra insanların birbirlerini, dışarıyı ve içeriği seyttikleri bir vitrindir.

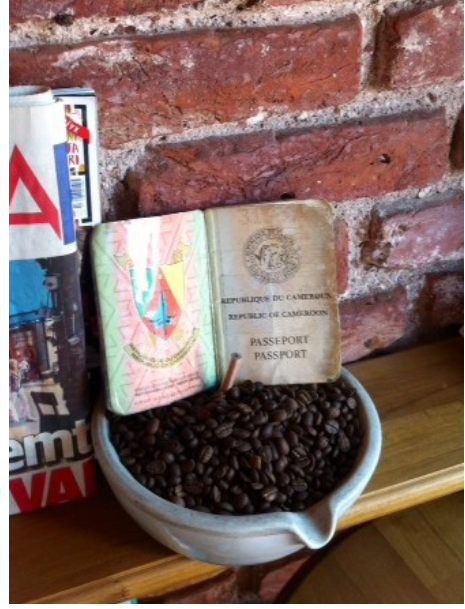
Buradan hareketle kafe/ler, kar amacı güden ticari bir işletme olmasının yanı sıra kendine ait bir mekân tasarlamak isteyenlerin ve tasarlanan mekânlarda

vakit geçirmek isteyenlerin tercihleri ve beğenileri doğrultusunda inşa edilmiş yerlerdir. Bu süreçte kültürel ve sembolik sermayeleri doğrultusunda farklı yaşam tarzları ve beğenileri benimseyen bireyler/gruplar arasındaki sınırlar yeniden çizilebildiği gibi belirginleştirilir veya yeni ilişki ağları örülebilir. Mekânın sunduğu fiziki ve sembolik ipuçları ve konumlandığı yerle kurduğu ilişki de sınırları ölçeklendiren unsurlar arasındadır.

Kendisini *kültürel kimliği, yaşam tarzı ve beğenileri* ile ayıştıran yeni orta sınıfın, mekânsal tercihinde de benzer bir ölçeklendirmeyi görmek gerekiyor. Yeni modern bir ev veya mekân yerine, eski mimariyi yansıtan restore edilmiş bir yer daha değerli algılanıyor (Keyder, 2006). Buradaki değer algısı, kullanım değerinin yanında kazanılan *nostalji* değeridir. Tarihi yarımada da, İstanbul kent kimliğinin tarihsel ve kültürel belliğinde yer alan Haliç kıyısındaki Balat, mimari yapı stokları ile dinsel ve kültürel arka plan özellikleriyle nostalji değeri yüksek bir yerdir. Balat kafelerinin tamamına yakını bu nostalji değerini kullanan ve yeniden kurgulayan mekanlardır. Bir iki istisnai örnek dışında kafelerin dekorasyonunda yoğun olarak retro ve vintage tarzı kullanılmıştır. Geriye dönüşü ifade eden retro tarzı, tarihi özelliği bulunan nesnelere yeniden tasarlanması, vintage ise klasikleşmiş eski nesnelere günümüz dekorasyon tarzıyla birlikte kullanılmasıdır. Siyah beyaz eski İstanbul, Haliç ve Fener- Balat fotoğrafları, tığ veya yün işi danteller, sararmış kitap sayfaları, fincan ve tabak gibi porselen parçaları, eski radyo, daktilo, ahşap bavullar, telefon, ütü gibi bir dönemi yansıtan nesnelere, gazete kâğıtları, yolda tesadüfen bulunan bir pasaport, yerli ve yabancı film aktör ve aktrislerinin siyah beyaz fotoğrafları kafelerde kullanılan aksesuar amaçlı objeler arasındadır. Ayrıca iç dekorasyonda, eski harman tuğlalarla mevcut duvarların sıvaları üstten bir miktar kazınarak alt kısımdaki tuğla malzemesinin ortaya çıkartılması sonucu elde edilmeye çalışılan naturel ve retro görünüm unsurları da kullanılmaktadır. Tercih edilen dekorasyon unsurlarında, mekânsal farklılığı vurgulayan nostaljik bir atmosfer yaratma arayışı dikkat çekmektedir.

Fotoğraf 5: Balat Kapısı sokakta bulunan bir kafenin iç dekorasyonundan, 2013 (Mürselpaşa Caddesiyle kesişiyor).

Fotoğraf 6: Kürkçüçeşme sokakta bulunan kafenin iç dekorasyonundan, 2015 (Ayan Caddesiyle kesişiyor).

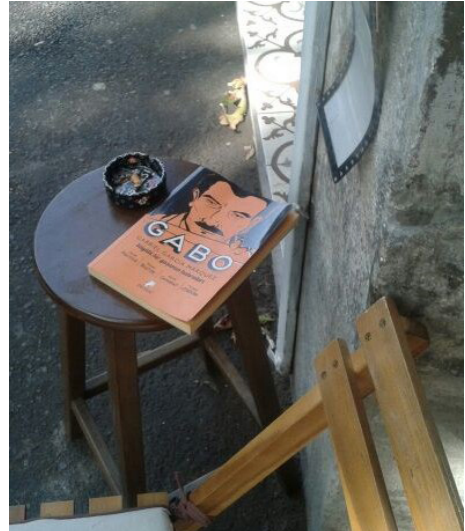
İç dekorasyonda kullanılan objeler, mekânın öznel kimliğini açığa çıkarmaya çalışırken, Balat'ın sahip olduğu fiziki ve sosyal doku da mekânın kamusal kimliğinin bir parçası olarak işlevselleştirilmiştir. Kafeler, restore edilmiş eski Rum evleri, öncesinde emlakçı, boş bir depo, lokanta, oto tamirhanesi gibi iş yeri olarak kullanılan veya öncesinde atıl durumda olan yerlerde açılmışlardır. Aylık kiralari ise 1000 TL-3000 TL arasında değişmektedir. Ortalama 25-30 metrekare zemin üzerine tek veya çift katlı binalarda konumlanan kafelerde dış mekân kullanımı çok yaygındır. İç ve dış mekân kullanımı ile kafelerin masa sayısı 8-15 arasında değişmektedir. Kaldırım ve sokaklara sedir, masa, tabure ve sandalyeler yerleştirilerek, hem küçük olan iç mekân genişletilmiş oluyor hem de Balat'ın sokakları, mahalle insanları ve mimari geçmişi dekoratif bir obje olarak vitrinleştirilmektedir. Örneğin, bir tarafta kahvesini yudumlayarak önündeki defterle ilgilenen adamın 'manzara'ları arasında, karşı kaldırımda çocuğunun bezini değiştiren Suriyeli genç kadın varken diğer taraftan da pazar alışverişine ya da çocuğunu okuldan almaya giden kadının veya dükkânının önünde oturan esnafın 'manzara'sında da

kahvesini yudumlayan ‘değişik biri’ vardır. Bu durum, vitrinin gösterdiği çift yönlü ‘manzara’nın bir parçasıdır sadece. Aslında bu manzara YOS’un (kafe sahipleri/işletmecileri, müşteriler) “sabitlemek” istediği bir görseldir; çünkü yaşanan değişimin oradaki farklı toplumsal grupları da içerisinde barındırabilecek bir şekilde olmasından yanadırlar.

Balat kafelerinde dikkat çekici diğer bir unsur da masaların üzerine gelişi güzel yerleştirilen İngilizce-Türkçe kitaplar, OT, Naber ve benzeri mizah dergileri, kahve ve İstanbul temalı dergiler, mini bir kitaplık ile 1960-70’lerin yerli ve yabancı folk, pop ve pop-jazz tarzlarındaki müzikleridir. Bölgede tematik kafe olmamakla birlikte sadece kahve satışı ve servisi yapan üç kafe ile Kolombiyalı yazar Gabriel García Márquez’in eserlerine göndermelerle dekore edilen GABO, Balat’ın sınırlı sayıdaki tematik kafeleri arasındadır. Kafe işletmecilerinin entelektüel beğenilerini yansıtan müzik, dergi ve kitap tercihleri aynı zamanda da hitap edilen müşteri profili için de bir kültürel çekim alanı oluşturmaktadır. A. Şimşek’e (2014) göre YOS’un kültürel yüzeyini anlamak için üretici ve tüketici olarak içinde yer aldığı kültürel formları gözetlemek gerekiyor. Diğer bir ifadeyle gündelik tüketimin ve gündelik sosyal ilişkilerin en ufak ayrıntıları dolayısıyla her bir birey sürekli kendini ve eş zamanlı olarak da ötekileri, benzer veya farklı olarak *sınıflandırır* (Weininger, 2014).

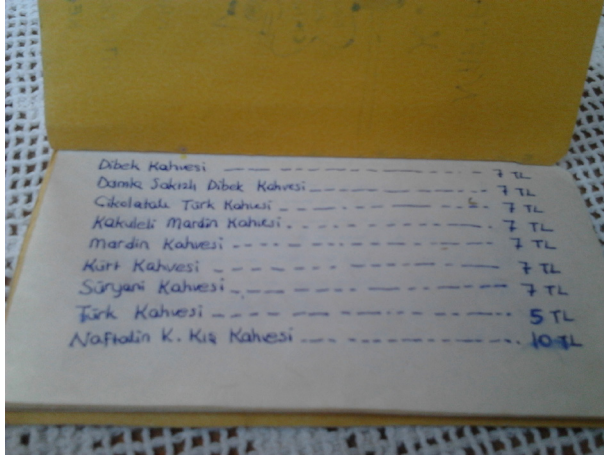
Fotoğraf 7: Yıldırım Caddesinde bulunan bir kafenin iç dekorasyonundan, 2015.

Fotoğraf 8: Vodina Caddesinde bir kafe, 2015.

Bu iki unsur bağlamında kafeleri değerlendirdiğimizde, dergi, kitap, kitaplık ve müzik tercihlerinin yanı sıra nitelikli ve özellikli kahve servisi iddiası sahadan karşılık bulan bağıntılar arasındadır. Hem kafe hem de kahve dükkânı olan bir mekânda, Dünya'daki en kaliteli kahve çekirdeklerini bulma ve müşterilerine en güzel kahve deneyimini yaşatmayı hedefleyerek hizmet vermektedir. Etiyopya'nın Gedeo yöresinde yetiştirilen kahvelerin sunulduğu bu kafede bir fincan filtre kahve 10 TL'dir. İşletmecisinin kahve konusundaki iddiasını dile getirdiği sözleri şu şekildedir: “*Biz İstanbul'un ilk 5 kahvecisinden biriyiz, kahve konusunda çok çok iyiyiz. Çünkü çok özel kahvelerimiz var. Çok çok özel*” (Kadın, 35 yaşında, Kafe İşletmecisi, Ekim 2015).

Diğer bir kafe de ise Türkiye'deki 'yerel tatlar'a çok kültürlülük söylemiyle menüsünde yer vermiştir. Kafenin kahve menüsü şu şekildedir: “Kakuleli Mardin Kahvesi: 7 TL, Kürt Kahvesi: 7 TL, Süryani Kahvesi: 7 TL, Türk Kahvesi: 5 TL”dir.

Fotoğraf 9: Yıldırım Caddesindeki kafeden menü örneği, 2015.

YOS, burada B. Şen'in (2011) nitelendirdiği şekilde *nostaljiyi* ekonomi politik bir konuma yükseltmektedir. Bu yükseliş eş zamanlı olarak her tür enformelliği de damgalayan bir söylemi de muhteva etmektedir. “*Akşam sekizden sonra çay servisi yapmıyoruz. Çünkü burasının kahvehane olmasını istemiyoruz*” (Kadın, 33 yaşında, Kafe işletmecisi, Ağustos 2015). Bu sözler çok kültürlü kahve menüsüne sahip kafenin işletmecisine ait. Master yapmış ve ileri düzeyde yabancı bir dil –İngilizce- bilen bu işletmeci, özelde yerel halkın -özellikle erkeklerin- gelişini engellemek

için bu tarz bir uygulamaya yöneldiğini belirtti. Buradaki enformelliği yansıtan ise işletmecinin kendisi gibi olan müşterileri ve komşuları ile iletişim halinde olmaya yönelik sergilediği seçici davranışlardır. Bu durumu YOS'ın riyakârlığı olarak değil de, “mahalle kültürü adabınca” eskilerle birlikte ancak onlarla kamusal alanda yani mahalle içinde birlikte olmak ama kafe gibi öz(n)el alanlarda “seçici olma hakkı”nın kullanılması yönünde değerlendirmek mümkündür.

D. Behar'ın (2006) İstanbul'daki soylulaştırma sürecinin tekilliği olarak tanımladığı *nostalji*, Balat'ın soylulaştırma sürecinin her aşamasında kendini gösteriyor. Balatta da bu durumun etkileri farklı vurgularla kendini göstermektedir. İlk olarak yukarıda değinmeye çalıştığım yani nostaljiyi ekonomi politik bir söylemle yükselten YOS, diğer taraftan da kültürel politik olarak nostaljiyi yükselten bir tavır sergilemektedir. İki farklı kafe işletmecisinin Balat'ın tarihsel ve kültürel özelliklerine vurgu yaparken “çok kültürlülüğü” ön plana çıkaran nostaljik anlatımlarında da kültürel politiklik görülebiliyor. İşletmecilerden biri 4,5 yıl önce eşi ile birlikte Balata yerleşmiş ve 2015'te Balatta kafe işletmeye başlamıştır, diğer işletmeci ise geçmişte ailesi Balatta oturan, burada mülkü bulunan ve farklı bir semtte oturuyorken 7 yıl önce tekrar Balata yerleşen ve yine 2015'te Balatta kafe işletmeye başlamıştır.

“Burada iş yeri açma amacım ve Balat'ı tercih etme nedenim; *Gönüllü turizm elçiliği* yapmaktı. Ben kendime hep böyle dedim. Siz de biliyorsunuzdur Balat'ın oldukça eski bir tarihi geçmişi var ve buranın gerçek sahipleri şuan burada yaşamayan Rumlar, Ermeniler ve Yahudiler. Buraya onların ne zaman nasıl geldiği, Osmanlı döneminde de değil öncesinde Bizans döneminde... Sonrasından neden burada artık olmadıkları, 6-7 Eylül olayları, Varlık Vergisi gibi başka başka olaylarla nasıl buralardan gitmek zorunda kaldıkları. Benim derdim bunları buraya gelip hiçbir şey bilmeden gezen dolaşan yerli yabancı turistlere anlatmak. Öncesinde de Balat'a gelir burada esnafla konuşurdum. Adamların hiçbir şey bildiği yok, tavla oynar onlara çay ısmarlar uzun uzun anlatırdım. Sonra dedim bir kafe açayım, gelen turistlere bölge hakkında rehberlik yapayım. Buraya gelen neyin ne olduğunu bilsin. Benim burada girip çıkamadığım havra, kilise, cami yok. Burası çok kültürlü bir yapıya sahip bir yer. Burada kiliseler bile çeşit çeşittir, Bulgar Kilisesi, Rum Ortodoks Kiliseleri ya da farklı farklı havralar. Buradaki diğer esnaf hangisinin kilise hangisinin sinagog

olduğunu bile ayıramaz. Tarihi bilgileri de 55'ten sonrasına ait. Onu da ben anlata anlata öğrettim. Ama Bizans dönemi, Osmanlı dönemi bunları bilen yok” (Erkek, 34 yaşında, kafe işletmecisi, Ekim 2015).

“Balat bence nezih bir yerdi ve çok kültürlü farklılıklara açık bir yerdi. Bence tabii ki de buranın yerlisi buradan gitmek zorunda kalan o insanlar (gayrimüslimler). Bir kere sonradan gelenlerin burada dokuya saygısı yok. Baksanıza karşıdaki binaya adam tarihi bir binayı ne hale getirmiş (eskiden muhtemelen ahşap olan bir bina mozaik kaplanmış, onu göstererek) bunları görünce sinirleniyorum. Bu adam dışını bu hale getirdiyse kim bilir evin içine neler yaptı” (Kadın, 35 yaşında, kafe İşletmecisi, Ekim 2015).

Her iki mülakatta da ayrışma aracı olarak karşımıza çıkan ‘söz söyleme ve düzeltme’ hakkını kendinde görme tavrının, sınıfsal bir iddia ve sembol taşımasıdır. Geçmişinde kültürel politik olarak yükseltildiği bu sınıfsal iddia da “seçici yeniden okunmasını içeren bu nostaljinin muğlak bir içeriği de var: yüzyıl başındaki azınlık mahallelerinin kozmopolitliğiyle iftihar edilen dini evrenselcilik ile Anadolu’dan yeni gelenlerin hor görüldüğü ayrımcılık söylemi birbirinin içine geçiyor” (Behar, 2006).

Fotoğraf 10: Yıldırım

Caddesindeki kafelerden bir görünüm ve sokak kullanımı, 2014.

Fotoğraf 11: Mürselpaşa

Caddesindeki kafenin iç erden görünümü, 2015.

Yeni Orta Sınıf’ın Mahalle ve Komşuluk Arayışı: Kafe –Kapı Komşuları

D. Ley (1994), metropoliten alanların merkezi şehirlerinde soylulaşan muhitlerin, özgün bir coğrafi kimlik taşıdığını ve bu coğrafyanın iş gitme kolaylığından ziyade şehrin yaşamını oluşturan bir unsur olduğu için önemli olduğunu vurgular. Ley’in öncesinde de dikkat çektiği gibi soylulaştırmanın gerçekleşebilmesi ya da sürecin başlaması için öncelikle

şehrin içinde oturma isteği oluşmalıdır. Şehrin içinde oturma ve şehir yaşamı arzusunda belirleyici olan bazı nitelikler ve bu nitelikleri tercih etme noktasında da bir talep oluş(turul)maktadır. Ulaşım kolaylığı açısından merkezî konum, komşuluk ilişkileri ve sokak kültürü üzerine kurulu mahalle yaşamı, tarihi ve çok kültürlü doku¹⁵ ve ucuz konut-iş yeri stoğu gibi özellikler, şehrin içinde oturma ve çalışma isteğinde öne sürülen temel argümanlar arasındadır. Şehir yaşamına aidiyetin mekânsal ve sosyal imgesi olan *komşuluk*, *sokak* ve *mahalle* kültürü olguları, Balat özelinde hem hane sakinleri hem de kafe işletmecileri tarafından farklı açılardan sıklıkla vurgulanmaktadır. Mahalle kültürüne yönelik iki işletmecinin görüşü şu şekildedir:

“Burası başka bir yer gibi geliyor bana. Nasıl denir şehrin merkezinde bir köy sanki. Buranın mahalle yapısı bambaşka” (Kadın, 35 yaşında, kafe İşletmecisi, Ekim 2015).

“Balatta çalışmanın iyi yönü, mahalle ve esnaf kültürünün olması” (Erkek, 46 yaşında, kafe işletmecisi, Ekim 2015)

İşletmeciler için Balatta kafe açma nedeni esas olarak gelişmekte olduğunu düşündükleri potansiyel iş imkânı olsa da “komşuluk-mahalle yaşantısı” ve “tarihi ve çok kültürlü doku”ya yönelik bir tercihin olduğu da sıklıkla belirtilmektedir. Bu durumu çoğunlukla “*mahalle ortamını seviyorum*” ve “*komşular güzel insanlar*” ifadeleriyle dile getiriyorlar. Ancak buradaki “komşuluk” algısının üzerinde durmak gerekiyor. Balat’a 1990’ların sonu-2000’li yıllardan itibaren *yeni/sonradan gelenler* arasında örülmüş komşuluk ağı ile Balat’ta 1950’li ve ‘80’li yıllardan beri oturan *eskiler* ile *yeni/sonradan gelenler* arasında kurulan mesafeli bir komşuluk ilişkisi ayrımı vardır. Yeni/sonradan gelenler arasında üniversite öğrencileri, fotoğraf ve seramik sanatçıları, ressam, yerli ve yabancı öğretim üyeleri, pazarlamacı, takı tasarımcısı, gazeteci, iç mimar –tasarımcı-, avukat ve tiyatrocü gibi kesimler yer alıyor. Yeni gelenler kendi aralarında ve ayrıca eskilerle birlikte iki tür komşuluk yapmaktadır. Kendi aralarında tekne gezintileri, yemekler, çay sohbetleri, bisiklet turları gibi aktivitelerin yanı sıra sonradan gelenler birbirlerinin gelişinden *komşu partileri*-ev ziyaretleri- ile haberdar oluyorlar. Balat’ın ‘yerlisi’ olarak kabul edilen eskilerle aralarındaki ilişki ise birbirine *rahatsızlık vermeme*

¹⁵ Detaylı okuma için bk. Behar ve İslam, (2006).

ilkesine dayanıyor. Rahatsızlık vermeme ilkesinden hareketle sosyal mesafenin yerel yapıda (yeniden) inşa edildiği eski-yeni karşılaşmasında, yoğun olarak *kapı önü* ve *sokak karşılaşmalarında ayaküstü sohbetler* gerçekleştiriliyor. Eski ve yeni sakinler arasındaki ilişkide, ilk gözlemlere göre bir çatışmadan ziyade rahatsızlık vermemeye dayanan mesafeli bir ilişki kurulmuştur. Burada kurulan özel ilişki ağı ile karşılıklı bir reddiye yerine mahalli ölçekte de olsa bir komşuluk değerinin üretilmiş olması; Balat'ın soylulaştırma sürecini deneyimlemiş olduğunu ancak tam anlamı ile hala “soylulaştırılmamış” olduğunun da bir göstergesi olarak da okunabilir. Farklı toplumsal grupların, farklı komşuluk ilişkileri ürettiği Balat'ta; kafe işletmecileriyle Balat sakinleri -eskiler ve yeni gelenler- arasındaki komşuluk ilişkisi de eski ve yeni sakinler arasındaki ilişkiye benzer bir şekilde gelişmektedir.

Balat kafeleri en erken sabah 8.00-09.00 saatlerinde açılıyor ve en geç akşam 22.00-02.00 saatlerinde de kapanıyor. Kafelerin müşterileri ise yoğun olarak yerli ve yabancı turistler -gezi ve fotoğraf grupları-, Ç. Keyder'in (2013) potansiyel YOS olarak nitelendirdiği üniversite öğrencileri ve Balat'a sonradan/yeni gelenlerdir. Balat'ın yerlileri/eskileri, kafe işletmecilerine göre bir bardak çaya 2.5-3 TL, bir fincan kahveye 6-10 TL verebilecek ekonomik sermayeye ve kafede vakit geçirme kültürüne sahip olmadıkları için kafelerin devamlı müşterileri arasında yer almıyorlar. Genel olarak sabah dokuz da açılıp akşam sekiz gibi kapanan kafelerin işletmecileri arasında mahallede oturanların yanı sıra Unkapanı, Eyüp, Şişli, Bakırköy, Sultangazi ve Yedikule gibi farklı semtlerde oturanlar da bulunmaktadır.

Fotoğraf 12: Yıldırım Caddesindeki kafelerden bir görünüm ve sokak kullanımı, 2015.

Fotoğraf 13: Balat Kapısı sokaktan bir görünüm, 2015 (Mürselpaşa Caddesiyle kesişiyor).

Kafe işletmecilerini de mahalledeki bakkal, yorgancı, çaycı, büfeci, nayloncu, tüpçü ve diğerleri gibi birer küçük ticaret sahibi olarak “esnaf” kategorisinde değerlendirebiliriz. Sabah dükkânlarını birlikte açan ve akşamları yine birlikte kapatan esnaf arasındaki “selam sabah muhabbeti”, kafeci ve nayloncu arasındaki temel aktivite ve iletişim şeklidir. Ancak kafe işletmecisi ve diğer kapı komşusu olan ressam ya da tasarımcı arasında kafede saatlerce süren sohbetlere dayanan entelektüel bir iletişim bulunmaktadır. Balat’a sonradan/yeni gelenlerle kafe işletmecilerinin önemli bir kısmı (10 kafe işletmecisinden 8’i), üniversite mezunu, yabancı bir dil bilen, küresel bir dünya görüşüne sahip kentli yeni orta sınıftır. İki grubun ortak inşası -yeni gelenler ve kafe işletmecileri-, mahalle kültürü atmosferinde kültürel sermayelerine dayalı yeni komşuluk ilişkisidir. Bu ilişkide mahalle kültürü formu içerisinde kurmuş oldukları komşuluk, eski ile yeni arasındaki ayrıma dayanmaktadır. Bölgedeki komşuluk ilişkisine dair bazı işletmeci görüşleri şu şekildedir:

“Mahalle ortamını seviyorum. Komşular sanatla ilgilenenler. Güzel insanlar. Komşum ressam, üst katta tiyatrocu Tansu Biçer var “(Erkek, 22 yaşında, kafe İşletmecisi, Ekim 2015)

“Şehirlerde olmayan esnaf ilişkisi burada var” (Erkek, 46 yaşında, kafe işletmecisi, Ekim 2015)

“Mahalle kültürü var burada hala. Sosyal ilişkilerde, ticari ilişkilerde, aile, komşuluk ilişkilerinde” (Erkek, 34 yaşında, kafe işletmecisi, Ekim 2015)

N. Smith’in (2006) orta sınıflar için kentin yeniden ele geçirilmesi olarak değerlendirdiği soylulaştırma süreci, konut ve sokak alanlarına dayanan fiziki bir iyileşmeden fazlasını içeriyor. Kentsel yeniden yapım ile restoranlar, kültürel aktiviteler, açık alanlar, yeni üretim ve tüketim yapıları oluşturulmaktadır. Balat özelinde yeni üretim ve tüketim mekânları arasında yer alan kafeler, hem sayıları hem de mahalleyle kurmuş oldukları ekonomik ve kültürel ilişki ayrımlarıyla süreç içerisinde yadsınmayacak bir yere sahiptir. Kafelere atfettiğim önemin nedeni, antikacı ve vintage dükkânları¹⁶ ve atölyeler¹⁷ gibi yeni açılan mekânlar

¹⁶ Ekim 2015 itibariyle Balatta 5 antikacı, 2 de vintage dükkânı bulunuyor.

¹⁷ Bölgedeki seramik, resim, cam, ritim ve fotoğraf atölye sayısının artmasında gönüllü eksperlik yapan bir görüşmeci, Balattaki atölye sayısını 16 olarak belirtti.

arasında kafelerin mahallenin ve sokağın gündelik yaşam alanına, diğer bir ifadeyle “mahalleli” ile etkileşim halinde olmasıdır.

Ayrıca kafeler, yerelden farklı yaşama, çalışma ve sosyalleşme alışkanlıklarına sahip işletmecileri, müşterileri ve sonradan/yeni gelenler arasındaki YOS yoğunlaşmasına yönelik, farklı söylemsel pratiklerin -kültürel hiyerarşilerin- de referans mekânları arasındadır. Kafe işletmecileri ve mahalle sakinleri arasındaki -yeniler-eskiler- komşuluk ilişkisindeki ayırım, YOS’ın kültürel hiyerarşisindeki özgünlüğü çağrıştıran muteber bir simgesel harita sunmaktadır.

Fotoğraf 14: Kürkcüçeşme Sokaktan bir kafe görünüm ve sokak kullanımı, 2015 (Ayan Caddesiyle kesişiyor).

Fotoğraf 15: Yıldırım Caddesinden bir görünüm, 2015.

Balat’ın Soylulaşmasını Yavaşlatan Faktörler Üzerine Kısa Bir Değerlendirme

Soylulaştırma sürecine dâhil olan yerleşim bölgelerinde ekonomik, fiziksel ve sosyo-kültürel alanlarda bir dizi değişimler yaşanıyor. Bu değişimler, sürecin belirli dönemlerinde farklı ayrışmalarla çeşitlenerek

diğer soylulaştırma süreçleri arasında benzer ve farklı yönleri bakılmasına imkân sağlarken, aynı zamanda da yereldeki soylulaştırma sürecinin özgünlüğünü de somutlaştırmaya yardımcı olmaktadır. Birincil saha verileri ve teorik göndermelerle temellendirmeye çalıştığım YOS ve soylulaştırma arasındaki ilişkiye yönelik bu kısa tartışma metninde; esas meseleden uzaklaşmadan, literatürdeki “Balat’ın soylulaşmasını yavaşlatan ya da geciktiren faktörler”e -bir anlamda da farklılaştırıcı- yönelik tartışmalara mevcut sahadan “yanıt” vermeye çalışacağım.

Balat’ın soylulaştırma süreci, literatürde uygulanan Rehabilitasyon projesine atfen “kurumsal müdahale” ya da “kamu etkisi ile soylulaştırma” olarak görülmüş ve sürece yönelik az sayıdaki analizlerde de bu çerçevede yürütülmüştür. Kurumsal müdahalenin yanı sıra Haliç kıyısında yaşanan mekânsal ve sosyal değişime yönelik analizlerde, soylulaştırma sürecini geciktiren faktörler arasında; yüksek orandaki yoksulluk, muhafazakâr sakinleri, yakın çevresinde dindar sakinlerin varlığı -Çarşamba/İsmailağa Cemaati-, alanın büyüklüğü, artan ranta karşı yerel halkın semtte yaşayabilme koşulları taşıması ve semte sahip çıkmaları, konut kalitesinin düşüklüğü, Doğuluların varlığı ve sit alanı sınırlaması yer almaktadır (İlyasoğlu ve Soytemel, 2003; İslam, 2006; Şen, 2006). Soylulaştırmanın başlangıç evresinde kabul edildiği dönemde temellendirilen analizlerin üzerinden yaklaşık 10-15 yıl geçti. Bu süreçte iç göçlerle gelen yoksul kesimler, Suriyeli sığınmacılarla rotasyon halindeyken yerel halkın semte ve mülklerine sahip çıkmak için kurmuş oldukları dernekler zamanla işlev azalması yaşamıştır. 1980’li ve ‘90’lı yıllarda ucuz konut, ulaşım rahatlığı ve M. Şentürk’ün (2008) nitelendirmesiyle “toplumsal yapının dağınmak” olması gibi nedenlerle bölge yoksul kesimler için bir cazibe yeri olarak görülmüştür.

Günümüzde de Balat; konut stoğu ve konum olarak yoksul ve kente tutunmaya çalışan kesimler için -son iki yıldır yoğun olarak Suriyeli sığınmacılar- hala bir yaşam alanı imkânı ve çeşitliliğine sahip olması yeni/sonradan gelenlerin bölgenin sosyo-kültürel dokusunu bilerek ve bu duruma “entegre” bir dönüşümü destekleyici yöndeki yaklaşımlarının dışında yeni gelenlerin İstanbul’un Cihangir, Galata ve diğer bölgelerinde yaşanan soylulaştırma süreçlerinden haberdar olmaları ve Balat’ın oradakiler gibi “izole” olmasını istememeleri, bölgenin soylulaştırma sürecine etki eden ve yönlendiren önemli faktörler arasındadır.

Sonuç

Balatta; emlak fiyatlarındaki artış, boş zamanın değerlendirilmesi ve çoğunlukla yerli/yabancı gezici gruplar (turistler) için açılan yeni mekânlar, atıl durumdaki sokakların düzenlenmesiyle yazılı ve görsel basın, STK'ların, yerel ve uluslararası sermaye gruplarının, avukat, gazeteci, tiyatrocu, mimar, öğretim görevlisi, doktor ve diğer yeni gelenlerin aktörlüğünde mekânsal ve sosyal değişim dinamik bir şekilde devam etmektedir. Söz konusu değişimlerle birlikte Balat; çay ocakları, haftalık kurulan semt pazarı, kapı eşiğinde oturan kadınları, sokaklarda gezinen meczupları, kapı önlerinde oyun oynayan çocukları ile hem hala 'yerel' ve 'yoksul' hem de kafeleri, sanat atölyeleri, emlak büroları, fotoğrafçıları ve dizi setleri ile de 'yeni' ve 'zengin'dir. Bu durumdan dolayı Balat, İstanbul'daki soylulaştırma örnekleri arasında süreci inişli çıkışlı yaşayan en dinamik bölge konumundadır ve bu nedendir ki bölgenin tam anlamıyla ne zaman ve nasıl soylulaşacağı yönünde pozitivist bir öngörde bulunmak oldukça netameli olacaktır.

Ancak, son 15-20 yıldır inişli çıkışlı bir şekilde mekânsal ve sosyal değişim sürecini deneyimleyen Balat mahallesinde YOS ve soylulaştırma ilişkisini kafeler üzerinden tartışmaya çalıştığım bu makalede üç noktanın altını çizmek istiyorum. İlki sahada farklı şekillerde kurgulanan nostalji vurgusu; kafe dekorasyonlarındaki retro ve vintage tercihi, ekonomi politik ve kültürel politik söylem olarak nostaljinin yükseltilmesi *ikinci* olarak komşuluk ilişkisinde rahatsız etmeme ve kendi gibilerle vakit geçirme ilkelerine dayanan ayırım ve *son* olarak da kafelerin açıldığı yerler de dahil olmak üzere soylulaştırma sürecinin Ayan, Vodina, Yıldırım ve Mürselpaşa caddeleri ve bu caddelerin kesişim ve bağlantı noktalarında konuşlanarak belirli sokak ve caddelerle sınırlı kalması diğer bir ifade ile spesifik soylulaştırma olgusudur. *Spesifik soylulaştırma* olarak nitelendirdiğim, Balat'ın kendine özgü ve özellikli bir yapıda, farklı aktörlerin farklı etki güçleri dolayımında belirli sokaklarda soylulaştırmayı tecrübe etmesidir. Ayrıca yeni gelenlerin yerleştikleri alanlar ve kafelerin bulunduğu cadde/sokak ve çevresi mekânsal ve sosyal anlamda soylulaşırken, eskiler kimi zaman bu yerlerin içerisinde kalırken kimi zamanda diğer sokaklarda, diğer bir ifadeyle kendi sokaklarında aynı kalmaktadırlar. Yoğun olarak Vodina, Yıldırım, Ayan caddelerinde yaşanan değişim de bu gözlemi destekler niteliktedir.

Balat'ın, mekânsal ve sosyo-kültürel atmosferinde kurumsal müdahaleyle başlayan (Rehabilitasyon projesi) değişim süreci zamanla YOS (yeni gelenler, kafe müşterileri-işletmecileri) ve medyanın özellikle kültür sanat alanındaki “tasarım” ve “gurme” temalı¹⁸ güncel takibi ve ilgisiyle devam eden aktör değişimiyle şekillenmektedir. Bir sonraki aşama da ise yatırımcı aktörlüğünde rantta dayalı bir emlak piyasasının oluşması ve ilerleyen süreçte de kafeler üzerinde bir yer değiştirmenin yaşanacağı yönünde ciddi bir potansiyel söz konusudur.¹⁹ YOS'ın soylulaştırma sürecine etkilerini kafeler ekseninde değerlendirdiğimizde, bu etkinin ara bulucu, düzenleyici ve yer yer de arz yaratan bir söylemsel yaratılar ortaya çıkardığı yönündedir. Mahalleli -eski-yeni- ile kurulan ilişki ağlarındaki *rahatsız etmeme* prensibini, alandaki farklı toplumsal grupların “ortak manifestosu” olarak okumak mümkün.

KAYNAKÇA

Altıntaş, S. (2014). “Balat Tanıklığında Bir Semt Pazarı Monografisi”. Doğu Batı: Şehir Yazıları I, sayı 67, 115- 133.

Behar, D. ve İslam, T. (Der.) (2006). İstanbul'da “Soylulaştırma”: Eski Kentin Yeni Sakinleri. İstanbul: Bilgi Ü.

Benjamin, W. (2014). Pasajlar (s. 87-107) (A. Cemal, Çev.). İstanbul: YKY.

Doğuş, S. (2005). Yeni Orta Sınıfların Gözünden Zenginlik ve Yoksulluk. *Toplum ve Bilim*, (104), 73-91.

Emeksiz, A. (2010). “İstanbul Kahvehaneleri”. *Karaların ve Denizlerin Sultanı İstanbul* içinde (Cilt II, s. 123-139). İstanbul: YKY.

Ergün, N. (2006). Gentrification Kuramlarının İstanbul'da Uygulanabilirliği. D. Behar, T. İslam (Der.), İstanbul'da “Soylulaştırma”: Eski Kentin Yeni Sakinleri içinde (s. 15-29). İstanbul: Bilgi Ü.

¹⁸ 2010-2014'ün başına kadar medyada Rehabilitasyon ve özellikle kentsel dönüşüm haberleri ile yer alan Balat, 2014'ten itibaren yoğun olarak “tasarım” ve “kültür sanat” odaklı etkinlikler ve gezi yazıları ile yer almaya başlamıştır. Butik kafeler, sanat galerileri, stüdyolar, tasarım atölyeleri ve gurme lezzetlere dayanan haberlerin çıkış noktasında “Marka semt” vurgusu ön plana çıkmaktadır. Ulusal ve küresel eksenli festivallerde semtin mahalle kültürü ve tarihi yapı özelliklerinin yanı sıra yeni açılan sanat ve tasarım atölyeleri de konu olmaktadır. “tasarım rotası” için bk. İKSV (2014).

¹⁹ Kafe işletmecileri arasında “Evlerin bittiği, artık kafe rantçılığının” başladığı yönünde görüşler mevcut.

Fatih Bld, AB, UNESCO Dünya Mirası Merkezi ve Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü (1998). Balat ve Fener Semtlerinin Rehabilitasyonu (İstanbul Tarihi Yarımadası).

Fatih Bld. Coğrafi Bilgi Sistemi: <https://gis.fatih.bel.tr/webgis/default.aspx> 5 Eylül 2015 tarihinde erişilmiştir.

Harvey, D. (2012). Rant Sanatı: Küreselleşme ve Kültürün Metalaştırılması. *Sermayenin Mekânları: Eleştirel Bir Coğrafyaya Doğru* içinde (1. Baskı, s. 464-485). İstanbul: Sel.

Heise, U. (2001). Kahve ve Kahvehâne. (M. Tüzel, Çev.) Ankara: Dost.

İlyasoğlu, A., Soytemel, E. (2003). Balat Semtinde Yerel Değişim ve Yenileşme Süreci İçinde Balatlılar, “Bizim Mahalle”ye Yeni Gelenler ve Farklı Stratejiler. İstanbul’un Haliç Semtlerinde Yerel Değişim, Toplumsal Dönüşüm ve Topluluk Yaşantıları içinde (s. 95-107). Proje NO: SBB-3015.

Koç, A. (2015). İstanbul’da Yaşanan Mekânsal Dönüşümler Bağlamında Soylulaştırmanın Yeniden Konumlandırılması. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 89-104.

Kavalcı, L.. (2010). *Balat’ın Mekânsal Gelişim Süreci* (yayımlanmış yüksek lisans tezi), İstanbul: İstanbul Ün.

Keyder, Ç. (2006). Soylulaştırma, Kapitalizmin Kentsel Mekân Düzeyinde Yansımasıdır. (Ayşen Ciravoğlu –Tolga İslam, Söyleşi) *Mimarist*, (21), 46-52.

Keyder, Ç. (2013). Yeni Orta Sınıf. Bilim Akademisi: <http://bilimakademisi.org/yeni-orta-sinif-caglar-keyder/> 5 Eylül 2015 tarihinde erişilmiştir.

Ley, D. (1994). Gentrification and the Politics of the New Middle Class. *Environment and Planning D: society and space*, 12,53-74.

Ley, D. (2003). Artists, Aestheticisation and the Field of Gentrification. *Urban Studies*, 40(12), 2527–2544.

Narlı, N. (2006). Tecride Uğrayan Bir Bölgede Yaşayan Ailelerin Soylulaştırma Projesine Yaklaşımı: Fener-Balat Vaka Çalışması. D. Behar ve T. İslam (Der.), İstanbul’da “Soylulaştırma”: Eski kentin Yeni Sakinleri içinde (s. 113-127). İstanbul: Bilgi Ü.

Sennett, R. (2002). *Taş ve Ten* (s. 285-338). İstanbul: Metis.

Smith, N. (2006). Yeni Küresellik, Yeni Şehircilik: Küresel Kentsel Strateji Olarak Soylulaştırma. (İ. Urkun-Bowe, İ. Gündoğdu, Çev.) *Planlama Dergisi*, (2), 13-27.

Smith, N. (2015 [1986]). Mutenalaştırma, Sınır ve Kentsel Mekânın Yeniden Yapılandırılması. N. Smith ve P. Williams (Haz.), *Kentin Mutenalaştırılması* içinde (s. 29-55) (M. Uzun, Çev.), İstanbul: Yordam.

Sönmez, B. (2014). Soylulaştırmanın Yeni Biçimleriyle Yerinden Edilmeyi Yeniden Düşünmek. *Planlama*, 24(1), 42-53.

- Şen, B. (2006). *Kentsel Gerilemeyi Aşmada Çelişkili Bir Süreç Olarak Soylulaştırma: Galata Örneği*. MSGSÜ, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Şen, B. (2011). Kentsel Mekânda Üçlü İttifak: Sanayisizleşme, Soylulaştırma, Yeni Orta Sınıf. *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (44), 1-21.
- Şentürk, M. (2008). *Yoksulların Yaşam Stratejileri: Küçük Mustafa Paşa ve Balat Örnekleri*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniv.
- Şimşek, A. (2014). *Yeni Orta Sınıf- Sinik Stratejiler*. İstanbul: Agora.
- Uzun, N. C. (2002). Kentte Yeni Bir Dönüşüm Süreci ve Yasal Düzenlemeler. *Planlama Dergisi*, (1), 37-44.
- Weininger, B., Eliot. (2014). Bourdieu'nün Sınıf Analizinin Esasları. (G. Ertuğrul, Çev.) Vefa S. Öğütle (Ed. ve Çev.), *Sınıf Analizine Yaklaşımlar* içinde (s. 111-156). Ankara: Notabene.
- Yaşar, Ahmet. (Haz.) (2010). *Osmanlı Kahvehaneleri: Mekân, Sosyalleşme, İktidar*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Yardımcı, S. (2005). *Kentsel Değişim ve Festivalizm: Küreselleşen İstanbul'da Bienal*. İstanbul: İletişim.
- Yılmaz, Ç. (Ed.) (2011). İstanbul Kadı Sicilleri (C. 7, 10, 11, 12, 13, 14,15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 30, 31, 40). İstanbul: İSAM.

Ek: Balat Mahallesi ve YOS Mekanları²⁰

Kafe Adı	Açılış Yılı	Bulunduğu Sokak/Cadde
1- Cumbalı	Mayıs, 2015	Kürkçüçeşme Sk.
2- Balat Kadraj Kafe	Ekim, 2015	Kürkçüçeşme Sk.
3- Coffee Department	Nisan, 2015	Kürkçüçeşme Sk.
4- Aşk- ı Ruba	Haziran, 2015	Kürkçüçeşme Sk.
5- Saklı Bahçe Bilardo/ Kafe	2014	Vodina Cd.
6- Balat Kafe İstanbul	2013	Merdivenli yokuş Sk.
7- Domino Cafe &Kitchen	Mayıs, 2015	Vodina Cd.
8- Art & Books Coffee	2015	Vodina Cd.
9- Çayada	Ocak, 2015	Mürselpaşa Cd.

²⁰ Listede yer alan ilk 20 kafe haritada gösterilmiştir (Bkz Ek 1). Listede toplamda 42 kafe yer almakta ve bu kafelerin 22 tanesi, saha çalışması sonrası (Ekim 2015 sonrası) açılan veya aktifleşen kafelerdir. Böylelikle Ekim 2016 itibariyle Balattaki kafe sayısı 42'ye yükselmiştir. Ayrıca komşu olduğu Cibali, Ayvansaray ve Yavuz Sultan Selim mahallelerinde yer alan kafelerin sosyal medyada ve bazı kafe müşterilerince gündelik dilde "Balat Kafeleri" olarak nitelendirilmesiyle, diğer bir ifadeyle Balat mahallesi ve çevresinde yer alan toplam kafe sayısı 50'nin üzerine çıkmaktadır.

10- Karaköy Kahve Balat	Mayıs, 2015	Mürselpaşa Cd.
11- Kavaz Cafe	Temmuz, 2015	Vodina Cd.
12- İstanbul Kafe	2015	Vodina Cd.
13- GABO	Haziran, 2015	Vodina Cd.
14- Dimitri Candemir	Nisan, 2014	Sancaktar Yokuş Sk.
15- Lokal Fener Kafe	Bilinmiyor	Vodina Cd.
16- Cooklife	Ekim, 2015 (Öncesinde <i>Hanımeli</i> kafe, 2005-2015)	Vodina Cd.
17- Vanilla	Ağustos, 2015 (Öncesinde farklı isimde bir kafeydi)	Vodina Cd.
18- Cafe Vodina	Bilinmiyor	Vodina Cd.
19- Ma'ide	Temmuz, 2015	Yıldırım Cd.
20- Naftalin K.	Eylül, 2014	Yıldırım Cd.
21- Galeri Eksen Balat Art	Ekim, 2015	Ayan Cd.
22- Afilli Cezve	Kasım, 2012	Balat Kapısı Sk.
23- Antik Balat Kafe	Bilinmiyor	Leblebiciler Sk.
24- Balat Residence Kafe	Aralık, 2015	Vodina Cd.
25- Aziz Cafe Balat	Kasım, 2015	Yıldırım Cd.
26- Byzas Cafe	Bilinmiyor	Yıldırım Cd.
27- Masmavi	Bilinmiyor	Yıldırım Cd.
28- Dimmela	Bilinmiyor	Yıldırım Cd.
29- Balaistan	Ekim 2015 sonrası	Vodina Cd.
30- Cafe Pavita	Mart, 2016	Kireçhane Sk.
31- Rico Balat	Mart, 2016	Çiçekli Bostan Sk.
32- Tin Cafe	Mart, 2016	Rendeci Sk.
33- Fanaraki Rooms & Cafe	2016	Kireçhane Sk.
34- Hobbit House Balat	Şubat, 2016	Yıldırım Cd.
35- Maison Balat Antque & Coffee	Mart, 2016	Vodina Cd.
36- Narissa	Ekim 2015 sonrası	Vodina Cd.
37- Olmadık İşler Atölyesi	Bilinmiyor	Hızırçavuş Mescidi Sk.
38- Makam- 1 Balat	Haziran, 2016	Ayan Cd.
39- Gezegen Sahaf Cafe	2016	Vodina Cd.
40- İncir Ağacı Kahvesi	Bilinmiyor	Merdivenli Mektep Sk.
41- Nakış Kafe	2016	Yıldırım Cd.
42- Patika	Ağustos, 2016	Camcı Çeşmesi Sk.